

MESLEKİ VE TEKNİK EĞİTİMDE DEĞİŞEN PARADİGMALAR

MAKALE HAKKINDA

Geliş : Mart 2012

Kabul: Haziran 2012

THE CHANGING PARADIGMS ON THE VOCATIONAL AND TECHNICAL
EDUCATION

^aHaluk İşler

ÖZ

Günümüzde, başta istihdam yapıları olmak üzere toplumsal ve ekonomik yapılarda meydana gelen hızlı değişimler, insan kaynağından beklenen yeterlilikleri değiştirmekte ve arttırmakta buna paralel olarak mesleki ve teknik eğitim sistemleriyle ilgili geleneksel paradigmaları da değiştirmeye zorlamaktadır. Bu makalede mesleki ve teknik eğitimle ilgili değişen paradigmlar ortaya koyulmuştur.

Mesleki ve teknik eğitim sistemlerinin toplumsal ve ekonomik gelişmelere uyum sağlayabilmesi ve etkililik düzeyinin artırılabilmesi için: Mesleki ve teknik öğretim programları sağlam bir akademik temel eğitim üzerinde planlanmalı ve akademik derslerle birlikte yürütülmeli; mesleki ve teknik öğretim programlarına başlamak için gerekli görülen temel eğitim süreleri olanaklar ölçüsünde uzatılmalı, mesleki ve teknik eğitim giderek lise sonrasına bırakılmalı; mesleklerin sayısının artışı karşısında mesleki ve teknik öğretim program sayıları azaltılmalı ve daha büyük kapsama sahip program başlıkları oluşturulmalı; hem ortaöğretim hem de yüksek öğretim kurumlarında, her mesleki ve teknik öğretim programının bilimsel ve teknolojik bileşimi farklı olduğu için o öğretim programına özgü öğretim süreleri uygulanmalı ve öğrenciler mesleki ve teknik öğretim programlarına akademik yeterlilik sınavından geçirilerek yerleştirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Mesleki ve Teknik Eğitim, Öğretim Programı, Nitelikli İnsan Gücü

ABSTRACT

Nowadays, the rapid changes of the social and economic establishments which is particularly related employment is changing and increasing the competences expected from human resource and in the same way is forcing to change the conventional paradigms on the vocational and technical education systems. The changing paradigms on the vocational and technical education exposed in this article.

To be able to adapt to social and economic developments and to increase the effectively of the vocational and technical education systems: it is necessary to plan the vocational and technical training programmes over a strong academic base education and to implement them along with academic lessons; the durations of the basic education which is required to start to the vocational and technical training programmes should be to make longer as far as possible and the vocational and technical education gradually should be transfer to beyond high school; on the contrary the numbers of the occupations increase, the numbers of the vocational and technical training programmes should be decrease and there should be constitute more wide coverage programme title; at both high schools and junior high schools, because of the every vocational and technical programme has different scientific and technological composition, there should be implement specific durations for every curriculum and students should be selected to vocational and technical programmes via academic tests.

Keywords: Technical and Vocational Education, Curriculum, Qualified Manpower

Dr., İzmir Konak Şehit İdari Ataşe Çağlar Yücel Anadolu Teknik, Teknik ve Endüstri Meslek Lise
halukisler@yahoo.com

GİRİŞ

Bugün Dünyada toplumsal ve ekonomik alanlarda hızlı değişimler olmakta, bütün sistemler gibi mesleki ve teknik eğitim (MTE) sistemleri ve bu sistemlere ilişkin yaklaşımlar da hızla değişmektedir.

Bu makalede, toplumsal ve ekonomik alanlardaki hızlı değişimler karşısında, meslek profilleri, iş süreçleri ve işgücü niteliklerinde meydana gelen değişimler ve bu değişimlerin MTE sistemleri üzerinde yarattığı etkiler ortaya koyulmuş, mesleki-teknik öğretim programlarının akademik eğitimle ilişkisi, mesleki-teknik öğretime başlama çağı, mesleki-teknik öğretim programlarının yapısı ve mesleki-teknik öğretim programlarının uygulanma sürelerine ilişkin ortaya çıkan yeni paradigmalarda ışığında MTE sistemlerinin daha etkili hale getirilmesine yönelik bazı genel öneriler geliştirilmiştir.

KAVRAMSAL DEĞERLENDİRME

21. Yüzyıla Doğru Bilimsel ve Teknolojik Alanda Gelişmeler

Dünya ölçeğinde, 20. Yüzyılın sonları ve 21. Yüzyılın başlarında bilimsel bilgilerin üretiminde ve bilimin üretime dönüşmüş şekli olan teknolojiye gelişmelerin hızı büyük boyutlara ulaşmıştır. Bilimsel bilgilerin çok hızlı üretilmesiyle birlikte, bilimsel bilgilerin yaşamın hemen her alanına egemen olan yüksek teknolojilere dönüştürülme hızında da geçmişe göre büyük artışlar olmuştur.

Günümüzde bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelişme alanları şu genel başlıklar altında toplanabilir:

Mikro elektronik teknolojisi

Bilgisayar, iletişim, robot, uzay vb. teknolojilerinin temelini oluşturan mikro elektronik teknolojisi, kullanıldığı her alanda büyük gelişmelerin önünü açmıştır. Mikro elektronik, özellikle bilgi işlem hızlarının arttırılması, üretim, pazarlama ve yönetim süreçlerinin otomasyonu, iletişim teknolojilerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, ulaşım araçlarının

geliştirilmesi, teknolojik aygıtların, boyutları küçültülürken yetkinliklerinin arttırılması ve maliyetlerinin düşürülmesi gibi konularda büyük teknolojik olanaklar sunmuştur.

Bilişim teknolojileri

Bilginin işlenmesi, düzenlenmesi, saklanması, iletilmesi ve bilgiye erişim konusunda devrim niteliğindeki gelişmeler bilişim teknolojileri sayesinde gerçekleştirilebilmiştir. Üretim, pazarlama, haberleşme, ulaşım, finans, güvenlik, eğitim, sağlık gibi yaşamın tüm alanlarındaki karmaşık süreçlerin çağın gereklerine uygun şekilde yönetimi ve otomasyonu bilişim teknolojileriyle olanaklı hale gelmiştir. Bilgisayarlı sayısal kontrol (Computer Numerical Control - CNC), bilgisayar destekli tasarım (Computer Aided Design-CAD) ve bilgisayar destekli üretim (Computer Aided Manufacturing - CAM), üretim ve hizmet sektörlerinde büyük verimlilik artışları sağlamıştır. Mikro elektronik, bilgisayar, mekanik, hidrolik, pnömatik gibi teknolojilerin birlikte kullanımıyla çok amaçlı robotlar geliştirilmiştir.

İletişim teknolojileri

Bilgisayar, internet ve uydu sistemleriyle destekli gelişmiş iletişim teknolojileri, her alanda bilgi akışının kolaylaşması ve hızlanmasını sağlarken, zaman ve coğrafi farklılıkların olumsuz etkisini ortadan kaldırarak Dünyayı küçük bir köye dönüştürmüş, toplumsal, ekonomik ve siyasal örgütlerin yapılarında ve birbirleriyle ilişkilerinde büyük dönüşümlere yol açmıştır.

Yeni malzeme teknolojileri

Mikro elektronikte kullanılan malzemeler, yarı iletken ve süper iletkenler, fiber optik malzemeler, yeni tip plastik ve seramikler, kompozit malzemeler, metalürjide geliştirilen alaşımlar, yapay organlar, tıbbi malzemeler vb. teknolojik alanlarda birçok yeniliğin önünü açmıştır.

Biyoteknolojiler

İnsanların yararlanabileceği ürün ve hizmetlerin, mikro organizmalar, mikrobiyal parçacıklar ve diğer biyolojik materyaller

kullanarak endüstriyel işlem yoluyla sağlanması biyoteknoloji olarak isimlendirilmektedir (Kafalı, 1991, 40'tan aktaran; Erkan, 1998). Genetik işleme tekniklerindeki ve uygulamadaki gelişmeler, biyoteknoloji sanayisinin doğmasına yol açmıştır... Hücre biyolojisi, genetik, enzimoloji gibi alanları içeren biyoteknolojinin 21. Yüzyılda bilim ve teknolojinin en gözde alanı olması beklenmektedir (Erkan, 1998).

Yukarıda kısaca değinilen bilimsel ve teknolojik alanların sunduğu gelişme olanaklarıyla son yıllarda, kara, deniz, hava ulaşımında, uzay çalışmalarında, tıp, tarım ve hayvancılık alanlarında, çevre ve temiz enerji teknolojilerinde, savunma ve güvenlik sektörlerinde kısacası tüm alanlarda teknolojik açıdan büyük sıçramalar gerçekleştirilmiştir.

Bilimsel ve Teknolojik Gelişmelerin, Meslekler, İş Yaşamı ve İşgücü Nitelikleri Üzerinde Meydana Getirdiği Değişmeler

Son yıllarda gerçekleştirilen bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sonucu olarak, özellikle gelişmiş ülkelerde ekonomik etkinlikler bilgi yoğun ve yüksek teknoloji içeren alanlara yönelmekte, var olan teknolojiler, yaşam süreleri kısalırken giderek daha yoğun, karmaşık ve yaygın hale gelmektedir. Teknolojik yeniliklerin arasındaki faz farkı azalırken, bu yeniliklerin ürün ve hizmet alanlarına uyarlanma hızı artmakta, bunun sonucu olarak ürün/hizmet yenilenme süreleri giderek kısalmaktadır. Dünyadaki üretim ve pazarlama süreçlerindeki değişimlere paralel olarak ortaya çıkan ürünlerin/hizmetlerin türünün ve kalitesinin sürekli arttırılma zorunluluğu, işletmelerin sürekli teknolojik yenilenmeye yatırım yapmasını kaçınılmaz hale getirmekte, ileri teknolojiyi kullanan, hızlı, esnek örgütlenme yapılarına ve nitelikli işgücüne sahip işletme türlerini ön plana çıkarmaktadır. Bu gelişmelerden etkilenen işletmeler, insan kaynaklarını, örgütlenme biçimlerini, üretim/hizmet yöntem ve tekniklerini, gelişmelere çabuk tepki verebilme, değişmeler karşısında esnek olabilme ve hızlı uyum sağlayabilme yönünde değiştirmeye başlamışlardır.

Bilim ve teknolojideki hızlı gelişmeler, tüm sektörlerde işlerin doğasını değiştirirken, yüksek nitelikli işgücü gerektiren yeni mesleklerin ortaya çıkmasına, var olan kimi mesleklerin yok olmasına, kimi mesleklerin de değişmesine neden olmakta, başta iş örgütlenmeleri ve yönetim mekanizmaları olmak üzere tüm toplumsal ve ekonomik yapılarda devrim niteliğinde dönüşümlerin itici gücünü oluşturmaktadır. Yeni teknolojilerin üretim sürecine uyarlanması, yeni iş tanımları ve uzmanlıkların dolayısıyla da yeni mesleklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Bu gelişmeler karşısında yeni iş ve işletme örgütlenmelerinin aşağıda belirtilen temel özellikleri kazandığı görülmektedir (<http://...bilgiekon.pdf>, Kelleci, 2003):

1. Öğrenen örgütler/işletmeler,
2. Teknolojinin etkin kullanımına artan vurgu,
3. Bilginin işletmelerdeki tüm düzeylerde toplanması ve kullanılması,
4. Hiyerarşik karar verme modellerine daha az vurgu yapılması,
5. Daha eğitilmiş -nitelikli- işgücü,
6. Küçük, özerkliği fazla çalışma gruplarının daha da yaygınlaşması ve çalışanlara daha fazla sorumluluk verilmesi,
7. Çalışanların çok sayıda beceriye - niteliğe- sahip olmaları ve artan işçi rotasyonu (OECD, 1998a, 273'den aktaran Kelleci, 2003),
8. Yönetim nitelikleri ile teknik niteliklerin arasındaki keskin ayrılığın ortadan kalkması (Zengingönül, 1998, 5).

İşin gereklerinin değişmesi ile birlikte çalışanlardan ve yöneticilerden beklenen beceriler de değişmektedir. Bu değişime örnek olarak, bilginin yoğunluğundaki artış, hizmet sektöründe çalışan işgücü oranının giderek artması, yeni nitelikler ve dolayısıyla eğitime ilişkin yeni işlevleri talep eden iş örgütlenmelerine doğru değişme gösterilebilir (<http://...05980en1.pdf>, Council of The European Union 2001a.). Bir yandan yüksek nitelikli mal üretmek, bir yandan da bunu

daha ucuz ve kısa sürede yapabilmek için çaba gösteren firmalar, bunu gerçekleştirebilecek beceri çeşitliliğine sahip (multi skilled) bireyleri çalıştırmak istemektedirler. Böyle bireylerin istihdam edilmesi işletmelere, piyasada ve mal talebinde meydana gelen ve önceden öngörülmüş/öngörülmemiş olan değişmelere, ellerindeki yedek becerileri harekete geçirerek tepki verebilme olanağı sağlamaktadır (Ünal,1996).

Çağımızda gelişme dinamiklerini belirleyen en önemli etken, kol gücüne ve rutin becerilere dayalı emeğin payını azaltan bilimsel ve teknolojik gelişmelerdir. Meydana gelen değişimler, yüksek nitelik isteyen yönetsel ve teknik işlerde artış, daha düşük nitelik isteyen işlerde daralma eğilimini ortaya çıkarmıştır. Bilgili ve üstün nitelikli insan sermayesi, fiziksel sermayenin önüne geçmiştir. Bu durum işgücü profili içinde beyaz yakalı çalışanların oranının artacağını göstermektedir. Mesleklerin öngördüğü nitelikler arasındaki farklar azalmakta ve genel formasyon önem kazanmaktadır (Ekin, 1997).

Çalışma yaşamında işlerin karmaşıklaşması, çalışanların yapmaları gereken görevlerin çeşitlerindeki artış, esnek iş modellerinin ve ekip çalışması yöntemlerinin ortaya çıkması, iş yerlerinde kullanılan becerilerin türlerini sürekli olarak arttırmaktadır. Benzer şekilde toplumsal yapılar geçmişe göre daha fazla farklılaştığı için, topluma uyum sağlayabilme, başkalarına hoşgörü, ekip çalışması, problem çözme, risk alabilme, bağımsız hareket edebilme, -mesleki etik değerlere sahip olma, yazılı ve sözlü iletişim becerisi- gibi bireysel yeterliliklere daha fazla gereksinim duyulmaktadır. Bu yeterliliklerden daha önemlisi, yeni gelişmeleri ve becerileri edinme güdüsünü de içeren ve yaşam boyu öğrenme olmaksızın var olamayacak öğrenme yeteneğidir (<http://...05980en1.pdf>, Council of The European Union, 2001a). Temel mesleki yeterliliklerin yanı sıra yukarıda sözü edilen sosyal beceriler de artık "istihdam edilebilirlik" kavramı içinde değerlendirilmektedir.

Teknolojik gelişmelerin üretim ve hizmet yöntemlerindeki değişmelerin iş üzerinde yarattığı pozitif etki nedeniyle işgücü piyasasında işgücü talebi de değişmekte

(Çolak vd., 2003), iş yaşamında çok hızlı değişen yöntem ve teknolojileri verimli şekilde kullanabilecek yüksek nitelikli işgücüne olan gereksinim giderek artmaktadır (TİSK, 1997). Bilgi çağı birden fazla dalda uzmanlaşmış nitelikli insan gücünü ön plana çıkarmaktadır (<http://...oik589.pdf>, DPT-ÖİK, 2001c). İş süreçlerinin sürekli yeni işgücü niteliklerini zorunlu kılmasıyla, geniş kapsamlı ve çok sık eğitim gerektiren yeni meslekler ortaya çıkmakta, meslek sayılarının giderek artmasına karşın mesleklerin öngördüğü ortak yeterliliklerin artması nedeniyle meslekler arasındaki farklar azalmaktadır. İşletmeler istihdam edecekleri işgücünde, sürekli değişip gelişen ve iş süreçlerinde edinilmesi gereken yeni niteliklere zemin oluşturacak, evrensel beklentilere uygun nitelikler aramaya başlamışlardır. Ekonomik açıdan ülkeler arası sınırların fiilen ortadan kalkmasına bağlı olarak mal ve hizmet üretiminin ulusal sınırları aşması ve işletmelerin birbirleriyle ilişkilerinin artması sonucunda, ulusal ve uluslararası düzeyde gereksinim duyulan insangücü profilleri de birbirine yaklaşmaktadır.

Bu gelişmelerin paralelinde küresel dünyadaki bilgi toplumlarının insangücü profili belirlenmeye çalışıldığında bireyler için (Ekin, 1997):

1. Teknolojik gelişmelere ve bunların yol açtığı değişime uyabilme ve sürekli olarak kendini yenileyebilme yeteneği,
2. İleri teknolojilere yatkınlık, özellikle bilgisayar okuryazarlığı,
3. Kendi meslek alanlarında derinlemesine bilgi yanında fen ve mühendislik alanlarındakiler için asgari düzeyde bir sosyal bilimler bilgisi, sosyal bilim alanındakiler için de asgari bir fen ve teknoloji bilgisi,
4. Ana diliyle birlikte en az bir yabancı dilde yazılı ve sözlü iletişim yeteneği,
5. Grup halinde, özellikle disiplinler arası çalışabilme yeteneği gerekmektedir.

Günümüzde, insan kaynağının tüm yönleriyle geliştirilmesi toplumsal ve ekonomik gelişmenin en temel koşulu olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle ancak Dünyadaki hızlı değişime uyum sağlayabilen ve insan

kaynağını bu yeni ortamın gerektirdiği niteliklerle donatabilen ülkeler 21'inci yüzyılda etkili ve başarılı olabilecektir (<http://...Strateji.Htm>, DPT- SBYKP 2001-2005).

Mesleki ve Teknik Eğitimde Ortaya Çıkan Yeni Pradigmalar

Üretimin içeriğinde, yöntemlerinde ve örgütlenmesinde ortaya çıkan değişimler, çalışma biçimlerinde, çalışma yaşamına ilişkin yaklaşımlarda ve çalışma yaşamına yönelik etkinlik gösteren örgütlerde büyük değişimleri zorunlu hale getirmektedir. Geleneksel üretim yaklaşımlarında, üretimin sadece bir ögesi olarak görülen ve gerektiğinde maliyetleri düşürme aracı olarak gözden çıkarılabilen niteliksiz insangücünün yerini, verimlilik artışının en temel ögesi olarak görülmeye başlanan nitelikli insangücü almaya başlamıştır.

Dünyada insangücü kaynağının tüm yönleriyle geliştirilmesi toplumsal ve ekonomik başarının sağlanmasında anahtar faktörlerden biri olarak görülmektedir (TİSK, 1997). Bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişmeler eğitim düzeyi yüksek, bilimsel araştırma ve geliştirme yeteneğine sahip insangücünün yetiştirilmesini, üretimde verimliliği ve ileri teknoloji kullanımını ön plana çıkarmaktadır (SBYKP, 2000).

Üretim süreçleri ve iş ortamları başta olmak üzere toplumsal yaşamın tüm alanlarında giderek daha fazla nitelikli insangücüne gereksinim duyulması, bu insangücünü her düzeyde yetiştirme işlevini yerine getirmek zorunda olan eğitim örgütleri üzerindeki baskıyı arttırmaktadır. Yaşamın her alanında ortaya çıkan gelişme dinamikleri, eğitim sistemlerini gelişmelerin doğasına uygun şekilde değişmeye ve gelişmeye zorlamaktadır. Ancak eğitim sistemleri de etkililik düzeyleri açısından toplumsal, ekonomik ve siyasal gelişmelerin önünde yer alabildikleri ölçüde gelişmeleri yönlendirebilme/hızlandırabilme rolünü üstlenebilmektedir. Eğitim sistemlerinin, gelişmelerin gerisinden gelen değil, insan kaynağı niteliklerindeki geleceğe dönük

eğilimleri öngörebilen ve bu doğrultuda etkinlik gösterebilen bir yapıda olması beklenmektedir.

Eğitim sistemleri, toplumsal yapılarıdaki değişmelerin öngördüğü yeni koşullara yanıt vermek ve aynı zamanda bu süreçlere katkıda bulunmak zorundadır (Ekin, 1997). Üretimde bilgi yoğunluğunun artması, hizmet sektöründe çalışan işgücü oranının yükselmesi, yeni becerileri gerektiren iş örgütlenmelerinde ve eğitim hizmetlerinden beklenen rollerdeki değişimler önemli toplumsal değişmelere örnek olarak gösterilebilir. Bilginin yaşam boyu değişmeden kalması artık olanaklı değildir. Yaşam boyu öğrenme, istihdam edilebilirlik açısından birçok alanda işgücü için bir ön koşul olarak kalmaya devam edecektir... Toplumsal gelişime ilişkin ortaya çıkan güçlükler bütün eğitim öğretim sistemlerinin ortak sorunudur ve bu nedenle tüm eğitim örgütleri değişimleri önceden görmek ve bu değişimlere hızlı uyum göstermek zorundadır (<http://...05980en1.pdf>, Council of The European Union, 2001a).

İş yaşamı ve istihdam biçimleri ile eğitim sistemleri arasında etkileşime dayalı organik bir ilişki vardır. Bu ilişki en belirgin biçimde, istihdamın eğitim arzını belirlemesi, eğitim arzının da istihdamın niteliğini etkilemesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. İstihdam ve toplumsal yaşamın güncel ve gelecekteki gereksinimleri eğitim politikalarının belirlenmesinde temel çıkış noktası olurken, eğitim, istihdamın ve toplumun hem nitel hem de nicel açıdan geliştirilmesinde büyük rol oynamaktadır. Eğitim sistemlerinin istihdam boyutuna ilişkin rolleri ağırlıklı olarak MTE sistemlerine yüklenmiştir.

Mesleki eğitim toplumsal ve bireysel hedeflere yönelik, belirli bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve uygulama yeteneklerinin kazandırılarak, bireyi toplumun talepleri ve hedefleri doğrultusunda yetiştirmektir (Ekin,1997). Mesleki eğitim, genel eğitime ek olarak, eğitim sürecinin teknolojiler ve bunların dayandığı bilim dallarındaki yapılan öğrenimi ve sosyo-ekonomik yaşamın çeşitli kesimlerindeki mesleklerle ilgili uygulamaya dönük

becerilerin, davranışların, anlayışın ve bilginin kazanılmasına ilişkin boyutlarını da içermektedir (UNESCO, Paris Konferansı, 17 Ekim- 23 Kasım 1974). Teknik eğitim ise, ileri seviyede fen-matematik bilgisi ve uygulamalı teknik yetenekleri gerektiren, becerili işçi ile mühendis arasındaki meslek kademesindeki bir görev için gerekli olan bilgi, beceri ve iş alışkanlıkları kazandıran eğitim süreci olarak tanımlanmaktadır (Sezgin,1982).

MTE genel anlamda “iş” ile “birey” arasında uyum sağlama sürecidir. Bilimsel ve teknolojik değişimler işi sürekli farklılaştırmaktadır. İşteki değişimlerin, işgücünde aranan davranışlara, eğitimin amaç, içerik, öğretme-öğrenme sürecinde izlenecek stratejilere, kullanılacak eğitim araç ve malzemelerine, eğitim süresine, vb. anlamlı etkileri olmaktadır. İşin sürekli değişimi mesleki eğitime dinamik bir nitelik kazandırmaktadır. Mesleki eğitimin ihtiyaçlara uyumluluğu ve etkinliği ile değişime uyum göstermesi arasında güçlü bir ilişki vardır. Çağdaş mesleki eğitim sistemlerinde işteki değişim sürekli izlenmekte, eğitime yansımaları analiz edilmekte ve mesleki eğitim sistemleri sürekli güncelleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu amaçla araştırma ve geliştirme faaliyetleri sürdürülmektedir (<http://...1169.htm>, TISK 2005b).

Genelikle yaklaşımlarda genellikle, MTE sistemlerinden yalnızca ekonominin ve iş piyasalarının gereksinim duyduğu nitelikli insan gücünü yetiştirmesi beklenmektedir. Oysa günümüzde MTE sistemlerinin, bireylere yalnızca belirli mesleklerin yürütülmesine yönelik yeterlilikleri kazandırması öngörülmemekte, bu yeterliliklere ek olarak toplumsal yaşamın tüm alanlarına yönelik geniş perspektifli eğitim olanaklarını sunması beklenmektedir.

İş yaşamındaki değişimlere paralel olarak insan gücünden beklenen niteliklerin artması, bu insan gücünü yetiştirmek için gereken ön eğitim yani temel eğitim sürelerinin uzamasına, mesleklerdeki hızlı değişimler ise iş yaşamı devam ederken alınması gereken hizmetiçi eğitimlerin sıklaşmasına ve yaşam boyu eğitimin bir zorunluluk haline gelmesine neden olmaktadır. Bu gelişmeler, örgün eğitim

kurumlarının yanı sıra yaygın eğitim kurumlarının ve işletmelerde hizmetiçi eğitim veren birimlerin önemini daha da artırmaktadır.

Eğitimdeki çağdaş gelişmeler, örgün-yaygın, genel-MTE ayrımını ortadan kaldıracak bir bütünlüğe doğru gidilmesi eğilimindedir (DPT-ÖİK, 2001c). Disiplinler arasındaki işbirliğinin ve geçişkenliğin artması eğitime de yansımaktadır. Bireylerin mesleki değişime uyum sağlayabilmeleri için, kendi alanlarıyla ilişkilendirilebilecek bazı alanlarda bilgi edinmenin yollarını da öğrenmeleri gerekmektedir (DPT-ÖİK, 2001c).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Mesleki ve Teknik Eğitimde Sosyal Bilimlere Dayalı Akademik Yeterliliklerin Düzeyi

Ülkemiz de dahil olmak üzere birçok ülkede MTE sistemlerinin işleyişine ilişkin en çok yöneltilen eleştirilerden birisi, MTE kurumlarının, çalışma yaşamının değişen gereksinimlerine eş zamanlı olarak yanıt veremediği, istihdam için öngörülen nitelikleri potansiyel insan gücüne kazandıramadığı şeklindedir. Günümüzde MTE sistemlerine ağırlıklı olarak ekonominin ve iş yaşamının gereksinim duyduğu nitelikli insan gücünü yetiştirme görevi yüklenmiş olduğuna göre, MTE kurumlarının, bu görevi istenilen ölçüde, istidam süreçleriyle eş zamanlı ve istihdamla ilgili kuruluşlarla işbirliği içinde yapamadığı ölçüde eleştirilmesi doğaldır. Bugün ülkemizde, söz konusu işbirliği zemininin oluşturulmasına yönelik olarak çıkarılmış bazı yasa ve yasalara dayalı metinlerde olumlu görülebilecek kimi düzenlemeler olmasına karşın, bu düzenlemelerde öngörülen görevlerin tam olarak hayata geçirilemediği görülmektedir. Örneğin, Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) İl Mesleki Eğitim Kurullarında, ilgili Bakanlıkların İl Müdürlükleri, Esnaf ve Sanatkar Odaları, Sanayi ve Ticaret Odaları, İşçi ve İşveren Sendikaları, Türkiye İş Kurumu, Sosyal Güvenlik Kuruluşları temsilcileri ve gerekli görülen diğer kuruluşların temsilcilerinin yer alması öngörülmüşken, kurulda temsil edilen

söz konusu kurumların MTE uygulamalarının eşgüdümünde ve geliştirilmesinde yeterince etkin olmadıkları bilinmektedir.

MTE kurumlarının, kendilerine yüklenen nitelikli işgücü yetiştirme görevini etkili şekilde yapabilmesi için, var olan istihdam yapısının ve gelecekte olası istihdam biçimlerinin istemlerine yanıt verebilecek esnek örgütlenme ve etkinlik süreçlerine kavuşturulması zorunludur. Bunun gerçekleştirilebilmesi için, MTE kurumları ile istihdamı gerçekleştiren kurumlar ve istihdam biçimlerini belirleyen mekanizmalar arasında eş zamanlı etkileşimi olanaklı kılacak organik ilişki biçimleri geliştirilmelidir. Örneğin, MTE kurumları ve istihdam süreçleriyle doğrudan ilişkili işletmeler, meslek örgütleri, sendikalar, odalar, devlet organları gibi kurumlar arasında, karar alma, planlama, yönetim, uygulama ve değerlendirme süreçlerinde gerçek işbirliği zemini yaratılmalıdır.

Günümüzde çalışanların, mesleklere özgü teknik ve uygulamaya dönük yeterliliklerin yanı sıra artık istihdam edilebilirlik yeterlilikleri içinde görülmeye başlanan, topluma uyum sağlayabilme, başkalarına hoşgörü, iletişim becerisi, ekip çalışmasına ve işbirliğine yatkınlık, düşünme ve sorun çözme becerileri, yönetsel beceriler, sorumluluk alabilme özgüveni, mesleki etik değerlere sahip olma, öğrenmeyi öğrenme, geniş bir genel kültür, yabancı dil bilme, sağlıklı yaşama özeni ve bilgisi, iş dışında hobi ve etkinlik zenginliğine sahip olma gibi birçok yeterliliğe sahip olması beklenmektedir.

İstihdam edilebilirlik yeterlilikleri içinde görülen bu yeterlilikler aynı zamanda bireylerin çalışma yaşamı dışındaki yaşantıları için de zorunlu olan yeterliliklerdir. Çalışma yaşamına ilişkin ortaya çıkan bu son gelişmeler, sosyal yaşam için öngörülen yeterlilikler ile istihdam edilebilirlik yeterliliklerinin giderek birbirine yaklaştığını ve iç içe geçtiğini göstermektedir. Sözü edilen yeni istihdam edilebilirlik yeterliliklerini göz ardı ederek, MTE sistemlerine yalnızca uygulama ağırlıklı yeterlilikleri kazandırma işlevi yükleyen geleneksel yaklaşımların geçerliliği kalmamıştır. Bunun da ötesinde, MTE sistemlerinin sadece çalışma yaşamına ve

istihdama yönelik olarak işlev görmesi yani "insan" değil "işgücü" yetiştirme görevini üstlenmesi doğru değildir.

MTE kurumlarının, her şeyden önce bir eğitim kurumu olarak, işgücü yetiştirme işlevinin yanı sıra toplumsal yaşamın tüm alanlarında yetkin, doyumlu ve mutlu insanı yetiştirme işlevinin de olması gerekmektedir. Bu nedenle, mesleki ve teknik öğretim programlarında, yalnızca işgücü yetiştirmeye yönelik yeterlilikler değil aynı zamanda dil, edebiyat, tarih, felsefe, mantık, güzel sanatlar, spor, sosyoloji, psikoloji, iletişim, yabancı dil, etik, yurttaşlık bilgisi, çevre ve doğa bilinci gibi sosyal bilimlerin konusu olan yeterlilikler de (göstermelik düzeyde değil) yeterince yer almalıdır. Sosyal bilimler eğitimi, bireyleri yeni ortaya çıkan istihdam edilebilirlik yeterlilikleriyle donatırken aynı zamanda onların yaşamın tüm alanlarında etkin birer birey olmasını sağlayacaktır.

Mesleki ve Teknik Eğitimde Fen Bilimlerine Dayalı Akademik Yeterliliklerin Düzeyi

Çağımızda iş yaşamının gelişme dinamiklerini belirleyen bilimsel ve teknolojik gelişmeler, mesleklerin yapısını değiştirmekte, iş süreçlerini giderek teknoloji ve bilgi yoğun hale getirmekte bunun sonucu olarak çalışma yaşamında kol gücüne ve rutin becerilere dayalı emeğin payını azaltırken yüksek nitelikli emeğe gereksinimi arttırmaktadır.

Mesleklerin bilimsel ve teknik alt yapısının derinleşmesi, karmaşık MTE süreçlerinin kavranabilmesi ve başarıyla yürütülebilmesi için öngörülen temel eğitim sürelerinin uzamasına, doğal olarak insangücünün eğitimi için gerekli olan eğitim sürelerinin de uzamasına neden olmaktadır. Bilimsel ve teknik alt yapısı çok yüksek mesleklerin eğitimine taban oluşturacak 8-9 yıllık temel eğitim süreleri artık yeterli olmamaktadır.

Ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında eğitimi yapılan, Elektronik, Bilişim Teknolojileri, Uçak Bakım, Biyomedikal Cihaz Sistemleri, Motorlu Araçlar Teknolojisi, Gemi Yapımı, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Adalet, Büro

Yönetimi gibi alanların altında yer alan mesleklerin, yüksek bilimsel ve teknik alt yapıya sahip olmaları ve geniş bilgi birikimi gerektirmeleri nedeniyle, bu mesleklerin eğitimine başlayabilmek ve eğitimi sürdürebilmek için 9 (8+1) yıllık temel eğitimde kazandırılan temel bilimlere dayalı akademik eğitim düzeyi yeterli olmamakta, örneği verilen birçok alanda ortaöğretim düzeyinde programlanan MTE gerçekçi ve gereğince yapılamamaktadır. Bu nedenle yüksek bilimsel ve teknik alt yapısı olan mesleklerin eğitimine en az lise düzeyinde alınan temel eğitimden sonra başlanması artık zorunlu hale gelmiştir. Bu noktada ülkemizin var olan koşulları dikkate alındığında, görece olarak bilimsel ve teknik alt yapısı düşük bazı meslek alanlarının eğitimine başlayabilmek için liseyi de içine alan temel eğitimin süresi çok uzun görülebilir.

Bir geçiş süreci olarak, kapsamlı ve bilimsel olarak yapılan değerlendirmeler sonucunda, tanımlanmış ve yeni tanımlanacak olan alanlar içinde yer alan bilimsel ve teknik alt yapısı nispeten düşük kimi meslek gruplarının eğitimine, öğrencilerin tercihlerini değiştirebilme ve öğretim kurumları arasında yatay-dikey geçiş yapabilme haklarının saklı tutulması koşuluyla lisenin belirli bir aşamasında başlanabilir. Ancak, mesleklerin bilimsel bilgi ve teknik bileşimlerinin her geçen gün artması nedeniyle, giderek daha fazla sayıda mesleğin eğitiminin lise düzeyindeki temel eğitimden sonra başlatılması ve zamanla liselerin tümüyle genel liselere dönüştürülmesi kaçınılmaz olacaktır.

Bu durum aynı zamanda bugün başta yüksek öğrenime geçiş olmak üzere çeşitli sorunlara yol açan ortaöğretim kurumlarındaki aşırı çeşitliliği de ortadan kaldıracaktır. Bu son gelişmeler, mesleki ve teknik eğitimde meslek yüksek okullarının ağırlığının ve önemimin daha fazla artacağını göstermektedir.

Yukarıda MTE için gerekli görülen temel eğitim sürelerine ilişkin yapılan değerlendirme benzer şekilde, ağırlıklı olarak sosyal bilimlere dayalı akademik temel eğitim gerektiren meslekler için de geçerlidir.

Temel fen ve sosyal bilimlere dayalı sağlam bir akademik temel eğitim olmaksızın, giderek karmaşıklaşan mesleklerin gerektirdiği eğitimin başarıyla sürdürülmesi, mesleki süreçlerin yürütülmesi, meslekler arası geçişlerin ya da yeni ortaya çıkan mesleklere uyumun sağlanması olası değildir. Bu nedenle, mesleki ve teknik öğretim programları eğitimi yapılan mesleğin özelliğine uygun olarak mutlaka sağlam bir akademik eğitim üzerine oturtulmalıdır.

Son yıllarda bazı işletmeler, özellikle yüksek nitelik gerektiren istihdam alanları için, ilgili MTE programlarını bitirmiş olmalarına rağmen akademik alt yapılarının zayıflığı nedeniyle eğitim ve iş süreçlerinde genellikle başarısız olan mesleki ve teknik lise mezunlarını tercih etmemekte, onların yerine genel lise ya da yüksek öğretim mezunlarından eleman seçerek kurum içi eğitimler yoluyla işgücü oluşturma yoluna gitmektedirler. İşletmelerin tercihleri açısından ortaya çıkan bu gelişme, çalışma yaşamının tüm süreçlerinde akademik eğitimin önemini ortaya koyan somut kanıtlardan birini oluşturmaktadır.

Mesleki ve teknik öğretim programlarında, büyük zaman, enerji ve kaynak kaybına neden olan ve iş yaşamına geçildiğinde kısa zamanda öğrenilebilecek beden gücüne dayalı rutin uygulamalar en aza indirilerek, insan kaynağımızın, başta iş yaşamı olmak üzere bütün yaşam kalitesini, yaratıcılığını, kendine ve topluma katkı düzeyini, mutluluğunu doğrudan etkileyecek bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerileri içeren yeterliliklere olabildiğince çok yer verilmelidir. Öğretim programlarının hazırlanmasında, akademik eğitimi yadsıyıp, kol gücünü ve verimsiz uygulamaları öne çıkararak insanımızın uluslararası ölçütler karşısında emeğini niteliksizleştiren ve insan kaynağımızı katma değeri düşük istihdam biçimlerine mahkum eden anlayışın yerine, ileri teknik ve akademik eğitimi esas alan, ulusal kalkınmamızın itici gücünü oluşturacak yüksek nitelikli insangücünü yetiştirmeyi hedefleyen eğitim politikaları benimsenmelidir.

Mesleki ve Teknik Eğitime Başlama Çağı

Birçok ülkede MTE alanında yapılan en önemli tartışmalardan birisi, MTE'e ne zaman başlanması gerektiği konusudur. MTE'e ne zaman başlanacağına ilişkin ortaya koyulan yaklaşımlar ve alınan kararlar, MTE'in örgütlenme modelini belirleyen önemli öğelerden biridir.

OECD ülkelerinde zorunlu eğitim 14-18 yaş arasında tamamlanmaktadır. Bu çerçevede, bazı ülkelerde ortaöğretimin tamamı, bazı ülkelerde ise bir kısmı zorunlu eğitim kapsamındadır. Bazı ülkelerde de zorunlu eğitim ortaöğretim öncesinde tamamlanmaktadır.

OECD ülkelerinin çoğunda ortaöğretim, genel eğitim ve mesleki-teknik eğitim olmak üzere iki ana bölümde yapılandırılmıştır. - Ortaöğretimde- genel eğitime devam edenlerin oranı yüzde 17-82 arasında değişiklik göstermektedir. Meksika, İrlanda, Portekiz ve Japonya'da genel ortaöğretime devam edenlerin oranı yüzde 70'in üzerindedir. Çek Cumhuriyeti, Avusturya, Almanya, Macaristan, İtalya ve Hollanda'da ise mesleki ve teknik ortaöğretime devam edenlerin oranı yüzde 70'in üzerindedir. OECD ülkelerinin çoğunda mesleki eğitim ortaöğretim düzeyinde verilirken, bazı ülkeler mesleki ve teknik eğitimi ağırlıklı olarak ortaöğretim sonrasına bırakmışlardır (<http://...oik589.pdf>, DPT-ÖİK, 2001c). Kıta Avrupa'sında meslek eğitiminin ağırlıklı olarak ortaöğretim düzeyinde verildiği söylenebilir. ABD'de ise bu eğitim yüksek öğretime kaydırılmıştır (<http://...oik589.pdf>, DPT-ÖİK, 2001c).

Mesleki eğitime ne zaman başlanması gerektiği sorusunun yanıtının verilmesinde en önemli çıkış noktası, yukarıda tartışıldığı gibi mesleki eğitim için öngörülen en az (asgari) temel eğitim süresidir. Bu konuyla ilgili olarak diğer önemli iki çıkış noktası ise, ağırlıklı olarak mesleki-teknik eğitim programlarının seçimiyle başlayan ve insanların tüm yaşamını etkileyen meslek seçimine ilişkin zamanlamanın pedagojik açıdan nasıl olacağına ve mesleki-teknik eğitime başlayacak olan kişilerin hangi bilişsel,

duyuşsal, psikomotor ve bedensel olgunluk düzeyine sahip olması gerektiğine ilişkin bilimsel yaklaşımlardır. Yetişkin kişilerin mesleki eğitimi söz konusu olduğunda bu son iki çıkış noktasının doğal olarak ağırlığının azalması söz konusu olurken, örgün eğitime devam eden çağ nüfusu dikkate alındığında anılan üç çıkış noktasının aynı ölçüde ve birlikte değerlendirilmesi kaçınılmazdır.

Ülkemizde MTE ağırlıklı olarak orta öğretim düzeyinde verilmektedir. Temel eğitimi tamamlayan öğrenciler bir ortaöğretim kurumuna geçerken, yaşamlarının sonraki dönemlerini birçok açıdan etkileyecek önemli bir kararı vermek yani mesleki-teknik eğitim ve genel akademik eğitim arasında bir seçim yapmak durumunda kalmaktadırlar. Bu aşamada öğrencinin mesleki-teknik ortaöğretimi seçmesi durumunda, eğer Anadolu teknik ve Anadolu meslek liselerine gidecekse 8. sınıf, teknik ve endüstri meslek lisesine gidecekse 9. sınıftan sonra yani 14-15 yaşlarında mesleki-teknik eğitim programlarını seçmesi gerekmektedir.

Oysaki ilköğretim okulunu bitirmiş 14-15 yaşındaki bir çocuğun, sonraki öğretim süreçlerini ve tüm yaşamını etkileyecek böylesine önemli kararları ne kadar doğru ve ne kadar özgür iradesiyle alacağı ve her şeyden önce bu çağdaki bir çocuğun karar verme olgunluğuna ne kadar eriştiği önemli bir tartışma konusudur. Henüz birçok açıdan yeterli olgunluğa erişmemiş bir çocuğun çok önemli yaşamsal kararlar alma noktasına getirilmesi ve bu kararlarda çoğunlukla ailesinin ve çevresindeki kişilerin gelişigüzel yönlendirmesine tabi kılınması, hatalı kararların verilme olasılığını büyük ölçüde arttırmaktadır.

Ayrıca ileride yanlış seçim yapıldığının düşünüldüğü ya da saptandığı durumlarda, öğretim kurumları arasındaki başvurulabilecek yatay ve dikey geçiş olanaklarının çok sınırlı olması geçmişte yapılan tercih hatalarının telafi edilebilme olanaklarını da büyük ölçüde azaltmaktadır. Bu gerekçelerle, bireylerin mesleki-teknik eğitim ve bağlantılı olarak meslek seçimlerinin olanaklar ölçüsünde reşit döneme yani 18 yaş sonrasına bırakılması, bu konuda verilecek yanlış kararları azaltacak,

verilen kararların sorumluluğunun kişinin yalnızca kendisi tarafından üstlenilmesini sağlayacaktır.

MTE'e ilişkin geleneksel yaklaşımlarda, başta Almanya olmak üzere kimi ülkelerdeki mesleğe yönlendirme uygulamalarına atıf yapılarak öne sürülen, bireylerin olabildiğince küçük yaşlarda mesleğe yönlendirilmesi savı, birey için yaşamsal önem taşıyan konularda devletin ya da başkalarının birey adına karar vermesinin yanlışlığı açısından kişilik haklarına aykırı bir savdır. Bireyin kendisini ilgilendiren kararların alınmasında, bireyin edilgenliğine vurgu yapan "mesleki yönlendirme" kavramı ve bu kavramın içerdiği yaklaşımın yerine, bireyin özgür iradesini öne çıkaran "mesleki yönelme" kavramı ve yaklaşımı benimsenmelidir.

Geleneksel yönlendirme uygulamalarında, bireylerin yeteneklerinin bir meslek ya da alana çok uygun olduğunun saptandığı kabul edilse bile -ki insanların mesleki yeteneklerini tam olarak belirleyebilen bir ölçü geliştirebilmesi olası değildir- bireylerin sadece bu gerekçeyle bir mesleğe ya da alana yönlendirilmesi doğru değildir. Meslek seçimlerinde, yetenekler kadar, hatta yeteneklerden daha önce bireyin o mesleği yapma arzusu ya da o meslekte mutlu olamayacağı dikkate alınmalıdır. Bir meslek için çok yetenekli olmak her zaman iş doyumunu beraberinde getirmediği gibi, iş doyumunu için de mutlaka mesleki konuda çok yetenekli olmak gerekmemektedir.

Örneğin bir cerrahın ya da müzisyenin çok yetenekli ve başarılı olmasına karşın, bir köyde daha az yetenekli olduğu ama daha mutlu olduğunu hissettiği bir organik tarım işletmeciliğini tercih etmesi yadırganmamalıdır. Meslek seçiminde kuşkusuz ideal olan, yetenekler ve iş doyumunun bir arada olmasıdır. Ancak insan yaşamını ilgilendirdiği için bugün, meslek seçiminde yeteneklerin mesleğe uyumundan önce, bireylerin kendi ve reşit iradeleriyle mutlu olacakları mesleği seçme ve gerektiğinde değiştirebilme özgürlüğü daha çok ön plana çıkmaktadır.

MTE'e girişte ve buna bağlı olarak meslek seçiminde dikkate alınması gereken bir başka önemli konu, bireyin hazır bulunuşluk düzeyinin MTE süreçlerine uygun olup olmadığıdır. Bireylerin ergenlik döneminde, bir mesleğin eğitimini alabilmesi ve bu mesleği yürütebilmesi için gerekli olan bilişsel, duyuşsal, psikomotor ve bedensel olgunlaşmaya henüz tam olarak erişemedikleri bilinmektedir. Ülkemizde ortaöğretim kurumlarındaki mesleki ve teknik eğitim uygulamaları, genellikle doğrudan üretimde ya da hizmet süreçlerinde kullanılan makine, alet ve avadanlıklarla yapılmaktadır.

Bu donanımları kullanan öğrencilerin, ergenlik dönemine özgü, dikkatsizlik, konsantrasyon güçlüğü, psikomotor becerilerde zayıflık, güvenlik ve disiplin algısında eksiklik gibi nedenlerle iş kazalarına maruz kalma riskleri çok yüksektir. Uygulamalı eğitimlerde, bazı ağır işler ve sağlığa zararlı olabilecek ortamlar ergenin bedensel ve zihinsel gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir. Her ne kadar öğrenciler için sakıncalı olabilecek uygulamalı eğitim ortamları benzetim (simülasyon) teknolojileri yoluyla daha güvenli hale getirilebilirse de, burada asıl önemli olan konu ergenin MTE'e başlayabilme ve MTE'i sürdürebilme konusundaki hazır bulunuşluk düzeyinin düşüklüğüdür.

Bu gerekçeyle de MTE'in lise öğretiminin yani 18 yaşın sonrasına bırakılması doğru olacaktır. Bu yaklaşım, öğrencilerin 18 yaşına kadar, insanların eğitiminde çok büyük olumlu etkisi olan iş ve emek süreçlerinden tamamen uzak tutulması anlamına gelmemektedir. İnsanın tüm eğitim aşamalarında, MTE de dahil olmak üzere üst eğitim süreçlerine ve yaşamın tüm alanlarına temel oluşturacak, çok yönlü becerileri geliştirecek ve akademik eğitimleri destekleyecek şekilde iş, el sanatı, deney, gezi, gözlem, oyun gibi emek süreçlerinden olabildiğince yararlanılmalıdır.

Mesleki ve Teknik Eğitimde Öğretim Programlarına Yaklaşım

Son yıllarda iş yaşamındaki gelişmeler nedeniyle, birçok dalda uzmanlaşmış, evrensel niteliklere sahip işgücü gereksinimi artmakta,

meslek profilleri değişmekte, ortak yeterliliklerin artmasıyla meslekler arasındaki farklar azalmaktadır.

Günümüzde mesleklerin derinliği artarken sayıları da hızla artmaktadır. Bugün resmi olarak tanımlanmış meslek sayılarının, Türkiye’de 500, Dünya’da ise 42.000 civarında olduğu söylenmektedir (<http://...html>, Bayar, 2011). Mesleklerin bu kadar çeşitlendiği bir istihdam ortamında, örgün eğitimde her mesleğe yönelik dar kapsamlı mesleki uzmanlaşma temelli mesleki öğretim programlarının hazırlanması ve yürütülmesi olanaklı değildir. Uzmanlığa dayalı program yaklaşımıyla sınırlı sayıda yeterlilikleri kazandırmayı hedefleyen ve insanları dar istihdam kulvarlarına hapseden örgün öğretim programlarının günümüzde geçerliliği kalmamıştır. İstihdam ve meslek yapılarındaki çok hızlı değişimler nedeniyle, dar bir meslek alanına ve yeterlilikler çerçevesine göre hazırlanmış örgün öğretim programlarının değişen istihdam gereksinimlerine eş zamanlı yanıt verebilmesi ve mezunlara geniş bir istihdam perspektifi sunabilmesi olanaksızlaşmıştır. Ayrıca, meslek sayılarıyla birlikte meslekler arası ortak yeterliliklerin artması nedeniyle meslekler arasındaki sınırların belirsizleşmesi, öğretim programlarının on binlerce mesleğin her birine yönelik bağımsız uzmanlık programları şeklinde tasarlanmasını ve yürütülmesini olanaksız hale getirmiştir. Değişme hızı çok yüksek olan dar kapsamlı mesleklerin peşinden, yine dar kapsamlı uzmanlığa dayalı örgün öğretim programlarının yetişmesi olası değildir.

Aynı zamanda çok sayıda uzmanlığa dayalı öğretim programının ulusal, bölgesel ve sektörel gereksinimler doğrultusunda planlanması ve yürütülmesi oldukça zordur. Bu nedenle kapsamı dar ve değişim hızı yüksek uzmanlık alanlarına yönelik öğretim programları, çalışma yaşamı sırasında hizmetiçi eğitim veya yaygın eğitim merkezlerinde sunulan eğitim paketleri şeklinde uygulanmalıdır. Böylece dar kapsamlı, uzmanlığa dayalı öğretim programlarının etkililik düzeyini artırmak ve

değişim hızını istihdama uyarlamak daha kolay olacaktır.

Son yıllarda disiplinler arasındaki işbirliği ve girişikliğinin artması, mekatronik örneğinde olduğu gibi birçok disiplini çatısı altında toplayan öğretim programlarına gereksinimi ortaya çıkarmaktadır.

Bu bağlamda, disiplinlerin ve mesleklerin giderek çeşitlenmesine karşın, örgün öğretim programlarının disiplinler ve mesleki yeterlilikler açısından daha büyük şemsiye başlıklar altında gruplanması ve sayılarının azaltılması, öğretim programlarının içeriğinde yer alan yeterliliklerin çok sayıda meslek ailesini kapsayacak ve istihdam alanlarında olabildiğince uzun ömürlü kalacak genel yeterliliklerden seçilmesi gerekmektedir.

Mesleki ve Teknik Eğitimde Program Süreleri

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı mesleki-teknik ortaöğretim kurumlarında 2009-2010 öğretim yılında 58 alan altında 224 dal programı (<http://www...Tr/Megep>, MEGEP, 2011), meslek yüksek okullarında ise ÖSYM’nin 2010 öğrenci seçme ve yerleştirme kılavuzuna göre 233 farklı program yer almıştır.

Mesleki-teknik ortaöğretim kurumlarında eğitimi verilen bütün dal programları için 3 yıllık öğretim süresi ve okul türleri bazında eşit haftalık ders saatleri öngörülmüştür. Meslek yüksek okullarında da sivil havacılık programları hariç bütün programlar için 2 yıllık öğretim ve eşit haftalık ders saati süreleri belirlenmiştir. Örnek olarak, mesleki-teknik ortaöğretim kurumlarında, “Güzellik ve Saç Bakım Hizmetleri Alanı” altında yer alan “Saç Bakımı” ya da “Makyaj” dallarının öğretim ve haftalık ders saati süresiyle, “Endüstriyel Otomasyon Teknolojileri Alanı” altında yer alan ve teknolojik alt yapısı oldukça yüksek olan “Mekatronik” dalı için öngörülen öğretim süreleri aynıdır.

Üstelik bütün programların öğretimine ayırım gözetilmeksizin 9 (8+1) yıllık temel eğitimden sonra başlanmaktadır. Alanlara öğrenci seçimi, Anadolu teknik ve Anadolu meslek liselerinde 8. sınıfın sonunda yapılan sınavla, diğerlerinde ise sınavsız yapılmaktadır. Aynı şekilde, meslek yüksek okullarında, Otomotiv Teknolojisi,

Elektronik Teknolojisi, Mekatronik, Elektronörofizyoloji gibi programlar yanında, Mantarcılık, İpek Böcekçiliği, Yapı Yalıtım Teknolojisi gibi programlar için, aralarında bilimsel ve teknolojik bileşimleri açısından büyük fark bulunmasına karşın aynı öğretim ve haftalık ders saati süreleri belirlenmiştir.

Ülkemizde MTE ortaöğretim kurumlarına büyük çoğunlukla ilköğretim okulunda akademik başarı düzeyi düşük öğrenciler yönlendirilmektedir. Meslek yüksekokullarının öğrencileri de ağırlıklı olarak mesleki ve teknik liselerden sınavsız geçiş sistemiyle gelen ve çoğunlukla akademik temeli zayıf olan öğrencilerden oluşmaktadır.

Hem mesleki-teknik ortaöğretim kurumlarında hem de meslek yüksekokullarında, akademik temeli zayıf öğrencilerin öğretim programlarını başarıyla tamamlamaları oldukça güç olmaktadır. Herhangi bir ön sınava alınmadan programlara yerleştirilen farklı akademik temele sahip öğrencilerin aynı öğretim programına ve aynı öğretim sürelerine tabi kılınması MTE kurumlarının etkililiğini büyük ölçüde düşürmektedir.

Mesleki-teknik ortaöğretim ve meslek yüksek okullarında, bütün programlar için öngörülen eşit süreler, bazı programlar için yetersiz, bazıları içinse fazla olabilmektedir.

Bu noktada yaşanan sıkıntıların giderilmesi için: Örgün mesleki-teknik ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında çok fazla sayıya ulaşmış olan dal/program sayılarının azaltılması, yeterliliklerin geniş tabanlı bilgi ve becerilere dayandırılarak daha genel içerikli dalların/programların oluşturulması; öğretim programı sürelerinin programların özelliklerine göre belirlenmesi ve ortaöğretim ve yükseköğretime sınavsız geçiş uygulamasına hemen son verilerek, programlara alınacak öğrenci kaynağının programların özelliğine göre akademik seçme sınavlarıyla belirlenmesi gerekir.

KAYNAKLAR

COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (2001a), (12.01.2011).

Çolak, Ömer Faruk; Ardar, Naim (2003). Güçlü ve Büyük Türkiye Ekonomisi İçin Üretim ve İstihdam Politikaları Araştırma Yarışması (Ödül Alan Eserler), Ankara: TİSK-Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayını, Yayın No:236:39.

DPT- Devlet Planlama Teşkilatı ÖİK (2001c). Ortaöğretim: Genel Eğitim, Meslek Eğitimi, Teknik Eğitim, Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara: DPT Yayını. Yayın No: DPT: 2576-ÖİK:589:38-41.

Ekin, Nusret, (1997) Küresel Bilgi Çağında Eğitim-Verimlilik, İstihdam. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayını. Yayın No:1994-43:82-95-96-101.

Erkan, Hüsnü (1998). Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme. Türkiye İş Bankası Yayını.No: 326/8: 83-84.

SBYKP-Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2001-2005 (2000) Ankara: DPT Yayını:73.

Sezgin, İlhan (1982). "Türkiye'de Meslek Eğitimi ve Sorunları"- Bildiri: Mesleki ve Teknik Eğitimin Kapsam ve Gelişimi. Türk Eğitim Derneği VI. Eğitim Toplantısı 25-26 Kasım 1982, Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayını. Yayın No: Bilim Dizisi-6:21.

TİSK-Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (1997). Türkiye'de ve Dünyada Mesleki Eğitim-Türk Özel Sektörünün Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri, (1997). Ankara:TİSK-Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu İnceleme Yayınları 20, Yayın No:168:66.

UNESCO, Paris Konferansı, 17 Ekim- 23 Kasım 1974.

Ünal, Işıl (1996). "İş Başında Yetiştirmenin Verimlilik ve İstihdam Açısından Değerlendirilmesi". Verimlilik Dergisi. Ankara: MPM Yayını. 1996/1:111.

Zengingönül, Oğul (1998). Avrupa Birliği'nde Mesleki-Teknik Eğitime Yeni Yaklaşımlar ve Türkiye İçin Bir Uyum Analizi. Yayınlanmış Doktora Tezi. İzmir: T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı:5.

<http://register.consilium.eu.int/pdf/en/01/st05/05980en1.pdf>. "Subject: Report from the Education Council to the European Council "The Concrete Future Objectives of Education and Training Systems. (14 February 2001) Brussels,

5980/01Limiteeduc 23 Outcome of Proceedings of: The Council" No. prev. doc.: 5680/01 EDUC 18.

<http://ekutup.dpt.gov.tr/egitim/oik589.pdf>. "Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ortaöğretim: Genel Eğitim, Meslek Eğitimi, Teknik Eğitim, Özel İhtisas Komisyonu Raporu". DPT-Devlet Planlama Teşkilatı: 2576-ÖİK:589ÖİK (2001c), (15.02.2011).

<http://Ekutup.Dpt.Gov.Tr/Plan/Viii/Strateji/Strateji.Htm>. "SBYKP - Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005). Uzun Vadeli Gelişmenin (2001-2023) ve VII. Beş Yıllık Kalkınma Planının (2001-2005) Temel Amaçları ve Stratejisi". DPT-Devlet Planlama Teşkilatı, (01.11.2010).

<http://ekutup.dpt.gov.tr/isgucu/kellecim/bilgiekon.pdf>. "Bilgi Ekonomisi – İşgücü Piyasasının Temel Aktörleri ve Eşitsizlik: Eğilimler, Roller, Fırsatlar ve Riskler". T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Stratejik Araştırmalar Dairesi. Yayın No: DPT 2674 KELLEÇİ, Mehmet Ali (2003), (06.09.2011):15.

<http://www.tisk.org.tr/yayinlar.aspsbj=ic&id=1169.htm>. "TİSK Tarafından Mesleki Eğitim Kuruluna Sunulan "Mesleki Eğitim Sistemimiz ve İşletmelerdeki Beceri Eğitimi Sorunlar ve Çözüm Önerileri" Raporu: Türk Mesleki Eğitim Sistemi". TİSK-Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (2005b), (22.08.2005).

<http://www.megep.meb.gov.tr/Megep>. MEGEP, (20.11.2010).

<http://www.favorinet.net/garip-olaylar/349977-dunyada-kac-cesit-meslek-var.html>. BAYAR, Tahsin, (20.02.2011).